

KAZAN-TATAR TÜRKLERİNDE FAL KÜLTÜRÜ

FORTUNE-TELLING CULTURE AMONG KAZAN-TATAR TURKS

КУЛЬТУРА ГАДАНИЯ У КАЗАНСКО-ТАТАРСКИХ ТЮРКОВ

Fatma TEKİN*

ÖZ

Bireyin var olduğu andan itibaren en temel sosyal ihtiyaçlarından biri, varlığını güvenli bir şekilde devam ettirebilmesi olmuştur. Bunun için de yaşam içerisinde doğru tercihler yapmak, geleceği hakkında fikir sahibi olmak ve gelecekteki belirsizliğin getirdiği rahatsızlığı gidermek için bilinmezi bilindir kılmak amacıyla çeşitli ritüel ve uygulamalara yönelmiştir. Bu bağlamda fal, en basit anlamda, gelecek hakkında bilgi edinmek için başvurulmuş geleneksel uygulamalar arasında kültürel bir öge olarak yer almıştır. Genel olarak Türk Dünyası'nda yaygın kültürel unsurları arasında yer alan fal, Kazan-Tatar Türklerinin kültüründe de yaygındır. Bu çalışmada, Kazan-Tatar Türklerinin fal kültürü hakkında bilgi verilmiş ve falın Kazan-Tatar Türklerinin kültüründeki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kazan-Tatar Türklerinin fal kültüründe Kuran ile fal bakma, Cabbar Sadık'ın Falname kitabına göre fal açma, beştaş falı, düğme falı, yüzük falı, kaşık falı, çöp falı, kan falı, horoz falı, yıldız falı, ayna falı, ateş falı, iğne falı, yumurta falı, gölge falı, yaprak falı gibi 42 çeşit fal mevcuttur. Kitap, gök cisimleri ve türlü nesnelere dayanarak faydalanmak suretiyle bakılan bu falların bir kısmı eski Türk inanışlarının izlerini taşıırken, bir kısmı İslami kültürün etkisiyle oluşmuştur. Bu fallara temelde; gelecekte haberdar olmak ya da evlilik gibi yaşamın önemli dönüm noktaları hakkında bilgi edinmek amacıyla bakılırsa da bu falların, Kazan-Tatar Türklerinin özellikle kış gecelerinde ve Nardugan gibi geleneksel bayramlarında biraz da eğlenmek amaçlı oyun mahiyetinde olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türk Dünyası, Kazan-Tatar Türkleri, kültür, fal, halkbilimi.

ABSTRACT

Ever since the individual came into existence, one of the most basic social needs of the individual has been to be able to securely continue his/her existence. For this purpose, they have turned to various rituals and practices to make the unknown known, to make the right choices in life, to have an idea about the future, and to eliminate the discomfort brought by uncertainty in the future. In this regard, fortune telling, in the simplest meaning, has taken place as a cultural element among the traditional practices applied to obtain information about

* **ORCID:** [0000-0002-2471-6711](https://orcid.org/0000-0002-2471-6711), Öğr. Gör. Dr. Ege Üniversitesi Türk Dili Bölümü, fatma.tekin@ege.edu.tr

Kaynak Gösterim / Citation / Цитата: Tekin, F. (2023). KAZAN-TATAR TÜRKLERİNDE FAL KÜLTÜRÜ. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, (58), 158-172. DOI: [10.17498/kdeniz.1293804](https://doi.org/10.17498/kdeniz.1293804)

Kazan-Tatar Türklerinde Fal Kültürü

the future. In general, fortune telling, which is among the common cultural elements in the Turkic World, is also widespread in the culture of Kazan-Tatar Turks. In this study, the fortune-telling culture of Kazan-Tatar Turks is introduced and the place of fortune-telling in the culture of Kazan-Tatar Turks is tried to be revealed. In the fortune-telling culture of Kazan-Tatar Turks, there are 42 types of fortune telling such as fortune telling with the Quran, fortune telling according to Jabbar Sadiq's book Falname, jackstones fortune telling, button fortune telling, ring fortune telling, spoon fortune telling, garbage fortune telling, blood fortune telling, rooster fortune telling, star fortune telling, mirror fortune telling, fire fortune telling, needle fortune telling, egg fortune telling, shadow fortune telling, and leaf fortune telling. Some of these fortunes, which are told by using books, celestial bodies, and various objects, reflect the traces of ancient Turkish beliefs, while others were shaped by the influence of Islamic culture. Although these horoscopes are mainly used to get information about the future or important milestones of life such as marriage, it has been observed that these horoscopes are also used as a game by Kazan-Tatar Turks, especially on winter nights and traditional festivals such as Nardugan.

Keywords: Turkish World, Kazan-Tatar Turks, Culture, Fortune telling, Folklore.

АННОТАЦИЯ

Одной из самых основных социальных потребностей человека с момента его существования является возможность безопасного продолжения своего существования. По этой причине он обращался к различным ритуалам и практикам, чтобы сделать правильный выбор в жизни, иметь представление о будущем и сделать неизвестное известным, чтобы устранить дискомфорт, вызванный неуверенностью в будущем. В этом контексте гадание в самом простом смысле заняло свое место как культурный элемент среди традиционных действий, используемых для получения информации о будущем. Гадание, являющееся одним из общих культурных элементов в тюркском мире в целом, распространено и в культуре казанско-татарских тюрков. В данном исследовании даны сведения о гадальной культуре казанско-татарских тюрков и предпринята попытка выявить место гадания в культуре казанско-татарских тюрков. Существует 42 вида гадания, такие как гадание по Корану в гадальной культуре казанско-татарских тюрков, гадание по книге Джаббара Садыка Фальнаме, пентаклеви гороскоп, гадание на пуговице, гадание на кольце, гадание на ложке, гадание на мусоре, гадание на крови, гороскоп петуха, гороскоп, гадание по зеркалу, гадание по огню, гадание на игле, гадание на яйце, гадание по тени, гадание по листу. В то время как некоторые из этих гаданий, сделанных с помощью книг, небесных тел и различных предметов, несут следы старых турецких верований, некоторые из них сформировались под влиянием исламской культуры. Эти гороскопы в основном применяются с целью получения информации о будущем или узнать о важных поворотных моментах жизни, таких как брак; было замечено, что такое гадание как игра, применяется для веселья, особенно в зимние ночи и традиционные праздники типа Нардуган казанско-татарских тюрков.

Ключевые слова: тюркский мир, казанско-татарские тюрки, культура, гадания, фольклор.

1. GİRİŞ¹

Bireyin var olduğu andan itibaren en temel sosyal ihtiyaçlarından biri, varlığını güvenli bir şekilde devam ettirebilmesi olmuştur. Bunun için de yaşam içerisinde doğru tercihler yapmak, geleceği hakkında fikir sahibi olmak ve gelecekteki belirsizliğin getirdiği rahatsızlığı gidermek için bilinmezi bilinir kılmak amacıyla çeşitli ritüel ve uygulamalara yönelmiştir. Bu bağlamda fal, en basit anlamda, gelecek hakkında bilgi edinmek için başvurulmuş geleneksel uygulamalar arasında kültürel bir öge olarak yer almıştır. Geleceği öğrenebilmek ve doğru bir şekilde yönlendirebilmek için çareler arayan insan zamanın ötesine bakabildiğine inandığı, çeşitli nesnelere başvurmuş suretiyle geçmiş ve geleceği görebileceğini söyleyen falcılara başvurmuş (Scognamillo ve Arslan 1999: 17, Halıcı, 2018: 148); böylece tarihi süreç içerisinde “bilinmeyi bilme ve gelecekte haberdar olma, merak ve bilme isteğinden doğan gaybî ilimler ve dolayısıyla da fal içerikli türler”, değişen yapıları ve uygulamalarıyla bugüne kadar gelmiştir (Sümbüllü, 2010: 56);

Ar. “uğur ve uğurlu şeyleri gösteren simge” anlamına gelen fal; “genelde ya bazı alet ve vasıtalarla ya da bazı yöntemlerle tahminlerde bulunma, içinde bulunulan zamanla ve gelecekle ilgili yorumlar yapma işidir.” (Aydın, 1995: 134). Bu yorumlar kişinin bahtına, uğruna, kaderine, kısmetine dönük olarak olumlu ya da olumsuz olabilmektedir (Scognamillo ve Arslan 1999: 93). “Özellikle kişinin geleceği, kaderi ve talihi hakkında birtakım bilgiler elde edebilmek, ipuçları yakalayabilmek amacıyla çeşitli metotlar kullanılarak yapılan bir kehanet türü” (Gündüz, 1998: 125) olan falda çeşitli araçlar ve teknikler kullanılmakta, buna göre de değişik fal türleri ortaya çıkmaktadır (İnan, 2013: 150; Aydın, 1995: 135). Söz gelimi; bakla, kitap, kuş, su, kahve, ateş, ok, zar, taş, iskambil, el, çay, bulut, kum, tuz, iç organlar, yıldız, kaplumbağa kabuğu, kâse, horoz, ağaç, yüz, gölge kürek kemiği, ip, tarot, teşbih, hamur, yumurta, değnek, yüzük, bilek, kaşık, papatya falları gibi birçok fal çeşidi bulunmaktadır (Boyraz, 1996: 3). Hatta Scognamillo ve Arslan “Doğu ve Batı Kaynaklarına Göre Fal” adlı kitabında 53 farklı fal çeşidinden söz etmektedir (1999: 29-51). Ancak günümüzde yıldız falı, kahve falı, el falı, kart falı en yaygın fallar arasında yer almaktadır² (Gündüz, 1998: 125).

Falın en temel özünü teşkil eden gelecek hakkında beyanlarda bulunma, esasında Türk kültürünün en eski dönemlerinden bu yana varlık göstermiştir: Eskiden olağanüstü özelliklere sahip olduğuna inanılan Kam ve Şaman gibi sanatçılar, toplumda din adamlığından, öğretmenliğe, anlatıcılığa, hekimliğe kadar birçok rolü üstlenmiştir. Bu rollerden biri de gelecekte haber verme olan “bakıcı-falcı (baksı)”lıktır. Zaman içerisinde topluluklar büyüdükçe ve coğrafyada yayılım sağladıkça bu “din adamı-sanatçılar” da bazı alanlarda uzmanlaşarak dönüşmüş ve böylece gelecekte haber veren falcılar ortaya çıkmıştır (Durbilmez, 1998: 15-16; Durbilmez, 2016: 483-485). Anadolu’da “Ocak”, “Ocaklı” gibi adlar verilen aileler de fal konusunda uzmanlaşmışlardır (Durbilmez, 2013: 1-11; Gültekin, 2014: 119-137)³.

Falın Türk kültürünün inanışları ve geleneksel uygulamaları arasında yeri belirgin olup, Türk boylarının sözlü anlatılarda da fal uygulamaları bir motif olarak görülmektedir (Gümüş, 2021: 3). Benzer durum Kazan-Tatar Türklerinin kültür dünyası için de geçerlidir. Bu çalışmada, Kazan-Tatar Türklerinin fal kültürü hakkında bilgi verilmiş ve falın Kazan-Tatar Türklerinin kültüründeki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmada bahsi geçen

¹ Bu makale, TKA E. Uluslararası Türk Kültürü Sempozyumu (3-5 Ekim 2022)’nda sunulan bildirinin (yayımlanmamış) gözden geçirilmiş şeklidir.

² Fal çeşitleri hakkında bk. Scognamillo ve Arslan, 2000; Roux, 1994: 65-78; Aydın, 1995.

³ Türk kültüründe falcılık konusunda önemli kaynaklardan biri de İrk Bitig’dir. Bu konuda bilgi için bk. Kaya, 2008: 359-368.

Kazan-Tatar Türklerinde Fal Kültürü

Kuran ile fal bakma, Cabbar Sadık'ın Falname kitabına göre fal açma, beştaş falı, düğme falı, yüzük falı, kaşık falı, çöp falı, kan falı, horoz falı, yıldız falı, ayna falı, ateş falı, iğne falı, yumurta falı, gölge falı, yaprak falı gibi 42 çeşit fal türünün bilgisi ise G. Gylmanov'nin *Tatar Mişlari II (Tatar Mitleri II)* (1996) adlı kitabının “Fallar” bölümünün aktarılmasıyla elde edilmiştir.

2. FAL ÇEŞİTLERİ

2.1. Kuran Falı

Bu falı açmadan önce gözler kapatılır ve Allah'ım sana yalvarıyorum ve soruyorum” denilerek bir niyet tutulur. Eğer bu fal sabah bakılıyorsa kitabın başından, gündüz bakılıyorsa ortasından, akşam bakılıyorsa da arka sayfalarından açıp, önden arkaya doğru 7 sayfa hesaplanır ve o sayfanın 7. satırının ilk harfine bakılır. Gelen harfe göre de niyet yorumlanır⁴ (Gylmanov, 1996: 251).

2.2. Kitap ile Fal Açma

Bu fal, fala baktıran kişinin adını oluşturan harflerin dikkate alınmasıyla bakılmaktadır⁵. Kişinin adının ilk harfi oldukça önemlidir. Söz gelimi; s harfiyle başlayan “Samet” adındaki bir kişi bu fala baktıracak olsun. Arap alfabesinin sıralamasına göre s harfi kaçıncı sırada ise öncelikle o sayfa açılıp okunur. Sonra sırasıyla her harfin sayfası okunur. Böylece sırayla s, a, m, e, t sayfaları okunmak suretiyle fal tamamlanır.

Kitap ile fal açmanın başka şekilleri de mevcuttur. Bu fal bazen geleceğini bilmek isteyen kişinin kendisine kitabı açtırmak suretiyle bakılır. Kişi rastgele bir sayfa açar ve o sayfada yazılanların kişinin kaderini oluşturacağına inanarak okuma yapılır. Bazı fal yorumcuları ise sadece baktıran kişinin ismin baş harfine denk düşen satırları okur. Çünkü bu yorumcular için kişinin baş harfi son derece önemlidir. Meditasyon ya da hipnozla ilgilenen falcılar ise açık kitap üstünde parmaklarını gezdirirler. Kitap üzerinde gezen parmak bir kelimenin üzerinde aniden durur ve bu kelimeye göre falcı kendince yorumlarda bulunur (Gylmanov, 1996: 253).

2.3. Cabbar Sadık'ın Falname Kitabına Göre Fal Açma

Cabbar Sadık'ın Falname'si harf ve sayı bütünlüğünün esas alındığı Cef ilimiyle yazılmıştır. Cefr ilmi ile yazılan eserlerin çoğunda, “terkîb-i harfî” ve “terkîb-i adedî” adlı yöntemler kullanılmaktadır. Cefr tekniği genel olarak şu şekildedir: “*Arap alfabesi önce şemsî ve kamerî olarak ikiye ayrılır, bunun akabinde de mesrûrî, mebrûrî, melfûzî olarak üçe ayrılır. Ya da ebceddeki sıraya göre yirmi sekiz harfin ilk yedi harfi ateş, ikinci yedi harfi hava, üçüncü yedi harfi su, dördüncü yedi harfi de toprak olarak dört farklı gruba ayrılır. Bundan sonra harflere konumlarına göre sayısal değerler atfedildikten sonra sayılar ve harfler arasında bir ilişki kurulur ve bu ilişkiye binaen elde edilen simgelerden bir oluşan bir yöntem takip edilir. Bu metot “cefr-i mutavassıt” olarak isimlendirilir. Yirmi sekiz harfin tamamının kullanılmasıyla ortaya konulan cefre “cefr-i kebir””, Arap alfabesinden belli bir*

⁴ Harflerin yorumlarıyla ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bk. Gylmanov, 1996: 251-252.

Boyraz (2000: 164), Kuran'dan daha eski bir geçmişe sahip olan Kuran falı ile ilgili olarak şunları söylemektedir: “Fal ihtiyacı o kadar güçlüdür ki, dini literatürde açıkça yasaklanmasına rağmen kendinden sonra ortaya çıkan unsurlarla kaynaşarak, onların kılığına bürünerek varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bugün Kuran'la ve öğretileriyle kaynaşan fal, yarın ortaya çıkacak başka unsurlarla kaynaşarak halkın inanç dünyasında yaşamaya devam edecektir.”

⁵ Fal, tılsım, remil gibi konularda harflere özel anlamlar yüklemeye konusunda bilgi için bk. Durbilmez, 2019: 39-40.

metotla belirlenen yirmi iki harfin kullanılmasıyla ortaya konulan cefre de “cefr-i sagir” denilmektedir. Cefr’in kurucusunun Ca’fer es-Sâdik olduğu iddia edilmekte ve yine Ca’fer es-Sâdik’a nispet edilen, içerisinde Hz. Peygamberin (s.a.v) kılıcını barındıran “elcefrü’l-ahmer” isminde ve haram ve helallere ait bilgiler ile Tevrat, Zebur, Hz. İbrahim’e ait sahifeleri ihtiva eden “el-cefrü’l-ebayaz” isimli iki adet cefrden söz edilmektedir. Ayrıca Ca’fer es-Sâdik’in bu cefrleri kullanarak yakın çevresini, başlarına gelecek hadiseler için uyardığı ve uyardığı hususların zamanı geldiğinde vaki olduğu iddia edilmektedir.” (Ertürk, 2022: 50-51).

Cabbar Sadık’ın Falname⁶ kitabı esas alınarak bakılan bu fal, falcının yeteneğine göre birkaç türlü yorumlanmaktadır. Bunların ilkinde fal, kitapla fal bakmanın geleneksel kurallarına göre öncelikle dua ile başlanır. Sonrasında Cabbar Sadık’a, “Bu falın sahibi sana geldi.” denilerek kitabın birinci sayfasının üçüncü satırı okunur. Bu falın diğer şeklinde, fal yorma metinlerinin öncesinde gelen harfler sırasına göre yorumlanır. Toplamda dört harf, üçerli kombinasyonlar halinde sıralanır -söz gelimi j a j; j b a; j d a ; j j j...- ve bu harfler falı açtıran kişinin hayatı hakkında bilgi verir. Bir diğer yorumlama şeklinde ise dört harf açıklanmaktadır. Dört harfin her biri yaşamın büyük kanunlarını sembolize eder. Bu harfler ilahi kutsal harfler olarak nitelendirilir. Bu harfler de A, B, D, C’dir. A: Bilinç, zihni, bilimi aklı, yetenek; B: Maddi zenginlik; D: Ten ve sağlık ve C: Can, ruh halini bildirir. Tecrübeli falcılar bu harflerin sırasına bakarak kişinin sağlığı ve geleceği hakkında yorumlarda bulunur (Gıylmanov, 1996: 253-254).

2.4. Beştaş Falı

Bu fal beş adet taşla, özellikle geleceği ön görmek amacıyla bakılmaktadır. Taşların beş tane olmasının anlamı şudur: Taşların dördü dünyanın dört tarafını, geriye kalan bir taş ise yerin merkezini ya da fal bakılan yeri simgelemektedir⁷. Bu falda beş tane taş yere atılır ve taşların dağılma durumuna göre yorumlarda bulunulur. Taşların nasıl, ne şekilde düştüğü, sırası ve şekli son derece önemlidir. Çünkü yorumlar buna göre yapılır.

Bu falla ilgili yapılan yorumlarsa şu şekildedir:

Taşların daire olarak saçılması hayatın iyi olmasına ve niyetlerin gerçekleşmesine, taşların yol olarak dizilmesi gelecekteki başarıya, taş dizininin bir ucunun çentiklenmesi gelecekteki kötüye, taşların üçgen olarak toplanması şanslı aşka, bir taşın üçgenden farklı bir tarafa düşmesi şanssız aşka, taşların bir köşe yaparak düşmesi kavgaya, dört taşın dört kenara düşmesi ve bir tanesinin onların ortasına düşmesi zenginliğe, güçlü ancak cimri bir yaşama, dört taşın dört kenara düşmesi ve bir tanesinin de onların dışında olması zenginliğe ve güçlü bir yaşama, taşların yuvarlak eğri olarak düşmesi yaşamın parçalanmasına, üç taşın yana ikincisinin de dizi olarak diğerlerinin yanına düşmesi âşık olmasına, dost ya da bir yakının gelmesine yorumlanır (Gıylmanov, 1996: 254-255).

2.5. Düğme Falı

Bu fal birkaç tane ak ve kara renkte düğme ile bakılmaktadır⁸. Düğmelerin hepsi tek elin avcunda toplanır, diğer el fal baktıran kişinin kafasına konur. Falcı, “Kaygısı düşsün,

⁶ Kaynaklarda eserin adı “Falnâme-i Ca’fer Sâdik” olarak geçmekte ve Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesinde, 5489 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan bu eser 54 varaktan oluşmaktadır. Harekeli nesih ile yazılmış olan eserin varaklardaki satır sayıları değişiklik göstermektedir. Eseri ana hatları ile beş kısma ayrılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bk. Kadiroğulları, 2016: 18-19.

⁷ Üç, dört, beş, yedi, dokuz vd. gibi sayılara yüklenen anlamlar için bk. Durbilmez, 2019: 39-99; Aydın, 2019: 209-227; Tekin, 2020: 132-145.

⁸ Renklere yüklenen anlamlar için bk. Durbilmez, 2017: 61-92.

Kazan-Tatar Türklerinde Fal Kültürü

bahtı yuvarlanıp gitsin” diyerek avuçtaki düğmeleri etrafa saçar ve saçılan düğmelerin düşme şekillerine ve renklerine göre yorumlarda bulunur. Buna göre; düğmelerin dağınık saçılması kişinin kafasının, düşüncelerinin dağınık, gönlünün de karışık olduğuna yorumlurken; düğmelerin bir yerde toplanması ise düşüncelerin derli toplu, amacın güçlü, niyetin, hayallerin halis olduğu anlamına gelir.

Ak düğme dışarı doğru giderse bahtın (evleneceği kişinin) dışarıdan/yabancı bir yerden geleceğine; kara düğmenin dışarı doğru gitmesi yabancı bir yerde evlenileceğine ve mutlu olunmayacağına; siyah düğmenin yüzüstü düşmesi bahtsızlığa, kara ile ak düğmenin üst üste düşmesi kaygının da mutluluğun da aynı yerden gelmesine yorumlanır. Ancak kara düğme üstte olursa kaygı mutluluğu bastırarak, ak düğme üstte olursa da tam tersi gerçekleşecektir. Kara düğme yüzü açık bir şekilde düşerse kişi sonsuza kadar bahtsız, ak düğme ile kara düğme yan yana düşerse ömür boyu kaygı ile mutluluk yan yana olur. Kara düğme bir tarafa, ak düğme diğer tarafa yuvarlanıp giderse kaygı bir taraftan, mutluluk diğer taraftan gelir. Düğmeler üçgen şeklinde olup ortada ak düğme kalırsa kişi, bahtlı, muhabbet sahibi olur. Ortada kara düğme kalırsa da kişinin aşk hayatı bahtsız olur. Düğmeler bir dizi şeklinde sıralanırsa, dizi ucunda hangi düğmenin olduğuna bakarak bu yolun bahtlı ya da bahtsız olacağına dair yorumlar da yapılır. Düğmelerin dört kenara dörtgen şeklinde yatması şansa ve sağlığa, düğmelerin daire şeklinde olması bahtın yuvarlanmasına yorumlanır.

Düğme ile fal açmanın bir başka şekli ise şu şekildedir: Fal açan kişi farklı renkteki düğmeleri kişi sayısına göre belirler sonra da bir eline düğmeleri, diğer eline de bıçağı alır. Bu nesnelerin gizli güçlerinin olduğuna inanılmaktadır. Düğmeler yeri, kanı; bıçak da onun derisini, kemiğini sembolize edilmektedir. Falcı dullarını okur ve bıçağı öne doğru uzatıp avucundaki düğmeleri fırlatır. Düğmelerin düşüşüne göre yorumlarda bulunur. Buna göre; düğmeler uzağa giderse eşi ya da yoldaşı dışarıdan olacak, yakına düşerse kendi kendine yalnız yaşayacak, yüz üstü kapanıp düşerse bahtı inişli çıkışlı olacak anlamına gelir (Gıylmanov, 1996: 255-256).

2.6. Yüzük Falı

Bu falda bir araya gelen gençler derin bir tabağa ya da kazana su doldururlar ve kendi yüzüklerini suya bırakırlar. Suyun üstü kapatıldıktan sonra da içlerinden biri, yüzükleri çalkalayarak karıştırır ve şarkı söylemeye başlar. Şarkının içinde geçen dörtlükler; evlilik, bir yere gitme, kaygı, umut gibi belli başlı temalardan oluşmaktadır. Şarkı söylenirken yüzük düşürülür ve düştüğü yerdeki şarkı sözüne göre yorumlar yapılır.

Bu falı uygulamadaki diğer bir şekil ise şöyledir: Çoğunlukla kızlar arasında gerçekleşen bu uygulamayı genellikle Tatar Türklerinin geleneksel Nardugan bayramında yapılmaktadır⁹. Özellikle Çistay Kreşen Tatarlarında yaygın olan bu falda, erkekler ve kızlar Nardugan'ın evine toplanırlar. Ailedeki ilk çocuk ve en küçük çocuk kuyudan su almaya giderler. Suyu alırken güneşin yönüne dikkat ederek alırlar ve eve arkalarına bakmadan dönerler. Bu şekilde getirilen suyun tılsımlı güce sahip olduğuna inanılmaktadır. Bu kovaya herkes kendi yüzüğünü atar. Bir kişi suyu karıştırır, biri de şarkısını söyler. Şarkı bittiğinde bir yüzüğü rastgele seçip alır. O esnada söylenen sözler ise kişinin çıkan falı olarak

⁹ Tatar Türkleri 18. yüzyıldan itibaren Julian takvimini kullanmaya başladıktan sonra yılbaşı kutlamalarının ismi Nardugan olarak değişmiştir. Bu bayram, Kazan Tatarlarında eskiden yılbaşı kutlanmasa da Kreşin, Mişer ve Çaptsa Tatarlarında farklı şekillerde kutlanmıştır. Bu bayrama Nardugan ismini Kreşinler kullanmışlar. Çeşitli yemekler hazırlamak, farklı kılıklara girerek ev ev dolaşmak ve fallar aracılığıyla gelecekteki bilgi edinmeye çalışmak bu bayramın en temel özelliklerinden olmuştur (Çetin, 2009: 48-49).

yorumlanır. Yüzüklerin bulunduğu su ise üç yüzükten sonra yenilenir, mevcut su güneşe karşı dökülür (Gıylmanov, 1996: 256-258).

2.7. Kaşık Falı

Gece yarısını geçtiğinde açılan bu falda, tüm işlerini bitiren kızlar, konuşmadan suyun yanına giderler ve kova ile su getirirler. Sonra suya bir kaşık bırakırlar. İçlerinden biri suyun üzerini havlu ile kapattıktan sonra kovaya elini sokup suyu karıştırır. O sırada tekerlemeler söylenir. Kızlardan biri kaşığı çıkarır ve söylenen şiir (takmak) o kaşık sahibinin olur. Bütün kaşıklar bu şekilde çıkarıldıktan sonra da tekrar kovaya konular. Sonrasında evin önüne çıkılır ve kova ile kaşıklar düz bir yere ya da temiz kar üstüne atılır. Acele etmeden herkes kendi kaşığını alır. Kaşığın nasıl yattığına bakılarak yorumlarda bulunulur. Buna göre; kaşığın çukuru yukarı doğru düşüp suyu da dolu olursa bahtın dolu yani zengin olacağına, kaşığın az su ile düşmesi bahtın orta halli olacağına, yüz üstü düşmesi ise bahtsız olunacağına yorumlanır. Kaşığın ucu hangi köye bakarsa da o köye gidileceğine inanılır (Gıylmanov, 1996: 258-259).

2.8. Çöp Falı

Bu fal, Penza taraflarındaki bazı Tatar köylerinde yaygındır. Yeni yılı karşılamak için oynanan oyunlara benzerdir. Genel olarak Aralık sonu, Ocak ayı başlarında bakılır. Evlerde bakılan bu falda, çöp ormana çıkarılır ve bir köpek havlar mı diye beklenir. Köpek hangi tarafa doğru havlarsa kız o tarafa evlenmeye gider diye inanılır (Gıylmanov, 1996: 259).

2.9. İğ/Ağırşak Falı

Bu falda iki ekmeğin parçası ve iki tane kömür parçası alınır. Ekmeğin ekmeğe karşı, kömür de kömüre karşı bakacak şekilde masanın dört kenarına konular. Sonra bir ipe iğni bağlayıp masanın tam ortasından asılır ve sonrasında dikkatlice izlenir. İğni ekmeğe doğru giderse kişinin niyetleri gerçek olacak, kömüre giderse gerçek olmayacak demektir (Gıylmanov, 1996: 259-260).

2.10. Çit Sayma

Bu fal, en eski fallardan biridir. İki parçadan oluşan falda, öncelikle fala bakacak kişi belirlenir. Falcıya hangi evin çiti diye sorulur. O da bir komşunun adını verir. Gençler toplanıp o sokağa giderler. Çitleri saymaya başlarlar. Bu falda sorulacak soruların sayısı net olması gerekir. Kaç senede evlenirim, kaç yaşında evlenirim, kaç çocuğum olur, eşim kaç yaşında olacak gibi. Sonra çiti sayarlar ve hiç dönmeden de başka soruya cevap verirler. Ayrıca bütün Tatarlarda bu fal uygulanırken tekerleme söyleme âdeti de yapılagelmiştir (Gıylmanov, 1996: 260).

2.11. Kan Falı

Çok eski olduğu kadar pek sık görülmeyen bir faldır. Bu falın izlerini eski efsane ve yazılı edebiyat ürünlerinde görmek mümkündür. Söz gelimi, âşık olan kızın kanının yere damladığında, aşkının adını yazması Leyla ile Mecnun hikâyesinde geçmektedir. Bazı metinlerde de Mecnun'un kanı damladığında Leyla'nın adının yazıldığı anlatılır. Kıssayı Yusuf'da da benzer durum söz konusudur. Bu falın uygulanış şekli şöyledir: Parmak ucundan ya da başka bir yerden kan damlatılır. Bu kan damlası yayıldığında hangi harfe benziyorsa eşinin isminin o harfle başlayacağına inanılır (Gıylmanov, 1996: 260).

Kazan-Tatar Türklerinde Fal Kültürü

2.12. Horoz Falı

Daha çok Barda Tatarlarında görülen bu falda, bir tane horoz ya da tavuk yakalayıp hamama girerler. Hayvanı alkol ile sersemletip bırakırlar. Etraftaki kâğıt, yüzük, küpe gibi eşyaları dağıtırlar. Sonra da sersemlemiş hayvanın hangi eşyanın yanına gittiğine bakarlar ve buna göre yorumlarda bulunurlar. Buna göre hayvanın kâğıdı gagalaması sevdiğinden mektup geleceğine, çekirdekleri gagalaması güvenliğe ve yetkinliğe; horozun/tavuğun kıymetli eşyalara yönelmesi paraya/zenginliğe, tuza yönelmesi hayatın tuz gibi acı olmasına, bal ya da şeker gitmesi hayatın tatlı olmasına, karanlığa gitmesi ise hayatın iyi gitmeyeceğine yorulur (Gıylmanov, 1996: 260-261).

2.13. Çarık Falı

İlk bakışta bir çocuk oyununa benzeyen bu falın uygulaması şu şekildedir: Gençler bir evin önünde toplanır. İçinden biri -fala bakacak olan kişi-, çarığını alır ve sokağa fırlatır. Sonrasında herkes sokağa çıkıp ayakkabının ucunun hangi yöne doğru olduğuna bakar. Çarığın ucunun baktığı yerde, falı bakılanın eşinin olduğuna inanılır. Bu fal bazı Tatar köylerinde ise çarığın duvarın üstünden atılması şeklinde uygulanmaktadır (Gıylmanov, 1996: 261).

2.14. Koyun Falı

Gece ortasında bakılan bu fal, bazen güneş battığında ya da gece ortasında yahut da güneş doğmadan önce açılmaktadır. Falın uygulaması şu şekildedir: Erkekler, kızlar gece ortasında ahır önünde toplanırlar. Kız ya da erkeklerden biri, karanlık ahıra girer ve eline ilk gelen koyunu alıp çıkar¹⁰. Koyun gençse falı bakılanın genç biriyle, yaşlıysa yaşlı biriyle evleneceğine inanılır. Ayrıca koyunun hangi renkte olduğu da önemlidir. Ak koyun ak yüzlü, iyi kalpli; kara koyun ise kara suratlı, kara gönüllü ve yalancı; koyunun yünü dökülmüşse de fakir eşe yorulur (Gıylmanov, 1996: 261-262).

2.15. Yumurta Falı

Bu fal, ekin zamanında uygulanmaktadır. Tohumları saçmadan önce çok sayıda yumurta pişirilir. Yumurtalar tarlaya saçılır. Arkadan çocuklar o yumurtaları toplar ve ilk üç yumurta ile fal açılır. Fal açılan yumurtaların içine bakarlar. Yumurtanın boş yerinin olması ekinin olmamasına, boş yerinin az olması verimin orta halli olmasına, boşluğun hiç olmaması ise ekinin verimli olmasına yorulur (Gıylmanov, 1996: 262).

2.16. Kumalak Tanesi ile Fal Açma

Bu fal için 41 nohut çekirdeği alınır ve düz bir yere yayılır. Sonra da hiç saymadan üç parçaya bölünür ve her bir tanesinden dörder adet sayılır. Bölümlemeden arta kalanın sayısına göre fal yorumlanır. Bu falda falı bakılanın ömrü, aşkı, başarıları, mutluluğu gibi şeylere cevap aranır. Söz gelimi, sona dört nohut kalmışsa iyiye, şansa, kavuşmaya; üç kalmışsa her şeyin yeterince olmasına; iki ya da bir kalması ise kötüye, şansızlığa, ayrılığa, hastalığa yorulur¹¹ (Gıylmanov, 1996: 262).

2.17. Hançer Falı

Bu fal, Eski Türklerde yaygın görülen ilginç bir faldır. Bu falda sevdiği bir yakınını (sevdiği, oğulları ya da babası) sefere yolcu edenler, onun hançerini sandığa koyar.

¹⁰ Barda Tatarları bu fal için tavukları kullanmışlardır.

¹¹ Kumalak falı, Kırgız, Kazak ve Özbek Türklerinde de yaygındır. Ayrıntılı bilgi iç bk. İnan, 2013: 157-158; Tavkul, 2007.

Hançerin değişimine göre de sefere giden hakkında yorumlarda bulunulur. Buna göre, hançerin zamanla karaması/bozulması bu kişinin başına kötü bir şey gelmesine, hançerin temiz kalması ise sağlıklı olmasına yorumlanır (Gıylmanov, 1996: 262).

2.18. Hırsız Nasıl Bulunur?

Bu fal, kaybolan bir şeyin kim tarafından alındığını bulmak için kullanılmaktadır. Bunun için de bir tabak su alınır. Eşyasını kaybolan kişinin saçına yüzüğünü bağlayıp suya bırakılır ve su üzerinde hırsızın yüzü ortaya çıkar. Bu fal (Bunu falın bir türüne alınabilir) eskiden, Perm Tatarlarında şamanlar tarafından yapılmaktaymış (Gıylmanov, 1996: 263).

2.19. Gökkuşağı Falı

Eski Türklerde özellikle Sibiryta Tatarlarında şansın, bereketin olup olmadığı, gökkuşağının hangi taraftan ve ne zaman çıktığına bakılarak karar verilirmiş. Bu falda, gökkuşağının yaz başında doğudan görünmesi büyük başarıya şansa, batı taraftan görünmesi de az başarıya yorumlanmıştır (Gıylmanov, 1996: 263).

2.20. Ekine Ne zaman Çıkmak Gerekir?

(Kaz yumurtası ile fal açma)

Bu fal, köy insanı tarafından ekine ne zaman gideceğini belirlemek için kullanılmaktadır. Fal için kazın ilk üç yumurtası alınır (bazen de ilkini, ikincisi ya da sonuncusu alınır) ve her biri ölçülür. İlk yumurta son yumurtadan ağır gelirse ekine daha erken çıkılmalı diye düşünülür. İkinci yumurta ağır gelirse ekine tam orta zamanda, üçüncüsü ağırsa da ekmeye daha sonra çıkmak gerekir diye düşünülür. Yazın gelmesiyle ilgili olarak yapılan başka bir yorumlama da şu şekildedir: İlk durumda yaz erken gelir, ikinci durumda ortada, son durumda sonradan gelecektir (Gıylmanov, 1996: 263).

2.21. El Dokuması Falı

Bu fal, Çuvaşistan'ın Berengi civarındaki Tatarlar arasında görülmektedir. Bu falda, yün eğrildiği zaman kapıdan kim girerse, -özellikle genç kızsda bu kişi- o tulanın bir başından kesip verir ve o kişiyi kapıdan çıkarıp gönderir. Dışarıya çıktıktan sonra o kızın önüne kim gelirse onunla evleneceğine inanılır. Bazen de bu yorum genelleştirilir ve bir yaşlı ile karşılaşırda yaşlı insanla evleneceği, genç çıkarsa da genç birisiyle evleneceği düşünölmüştür.

Bu fal, Tav tarafındaki Kreşin Tatarlarında da farklı türlü şu şekilde yorumlanmıştır: Tula basan kişi ak tulayı basıyorsa kızın gelecekteki eşi ak yiğit olur, kara tula basarsa kara yiğitle evlenecektir. Başka bir yorumda da tula basanın yanına gelindiğinde, tulacı hangi renkte tulayı basıyorsa eşi de öyle olacaktır. Söz gelimi; ak tula iyi kişiye, bahta yorumlarken kara tula ise kötü kişiye, bahtsızlığa yorumlanır (Gıylmanov, 1996: 263-264).

2.22. Havlu Falı

Bu fal üç şekilde bakılmaktadır. İlkinde, kızlar kaşığı alıp dışarı çıkarlar. Çıkarılan sese hangi taraftan köpek havlarsa kişi evlenmek için o tarafa gidecektir ya da hangi yönden biri gelirse o tarafa evlenmeye gidecek yahut da karşısına ilk çıkan kişi, yaşlı ise yaşlı ile genç ise genç ile evlenecektir diye düşünölmür. İkincisinde, kızlar havlu yaparlar ve havluyu bitirdikleri gün bahtlarını yorumlarlar. Çitin üzerinden ayakkabı atarlar ve ayakkabının ucu hangi tarafa dönükse o taraftan eşin geleceğine inanılır. Üçüncüsünde ise havluyu yapan onu boynuna atıp ormana çıkar. Karşılaştığı kişi yaşlı ise yaşlı ile genç ise genç ile evleneceğine yorumlanır (Gıylmanov, 1996: 264).

Kazan-Tatar Türklerinde Fal Kültürü

2.23. Urgan Falı

Ayakkabı falına oldukça benzeyen bu falda, kuyunun üzerinden urgan atarlar onun nasıl düştüğüne bakarak yorumlarda bulunurlar. Söz gelimi; urgan açılarak giderse yola, yuvarlanarak düşerse hayata, bütünlüğe, bolluğa; köşeli bir şekilde düşerse kavgaya, derde; yuvarlağa benzer şekilde düşerse de rahatlığa yorulur (Gıylmanov, 1996: 264).

2.24. Yıldız Falı

Yıldız falı, farklı şekillerde uygulanabilmektedir. Bunların birinde bu fal akşam ya da gece yorumlanır. Köyün ortasında toplanıp göğe bakan gençler, yıldız hangi taraftan düşerse o tarafta yaşayan erkeklerin ve kızların bahtlı olacağına inanır. Bir başka şekilde de ilk önce birinin ismi söylenir. Sonrasında da onun sevdiği kişi hangi taraftan gelecek diye bakılır. İlk düşen yıldız hangi tarafta ise sevdiği de o taraftan gelecek ya da o tarafta yaşayacak diye düşünülür.

Bu falın ikinci şeklinde, sekiz gün boyunca yıldızlar sayılır, bu süre zarfında tek bir kelime edilmez, kimseye bir şey söylenilmez. Dokuzuncu günde kişinin rüya görmesi beklenir ve rüyada görülen kişiyle evlenileceğine inanılır.

Bu falın üçüncü şeklinde, Dolunay zamanında yani Ay'ın beşinci gününde gece temizse gökteki yıldızlar sayılarak uyulur. Bu zamanda başka insanlarla iletişim sınırlanır. Tüm koşullar sağlandığında rüyada evlenilecek kişinin görülmesi beklenir. Bu falın dördüncü şeklinde, kişinin doğum gününde gece dışarı çıkıp yıldızlar sayılır ve sonrasında uyunur. Böylece rüyada sevdiğinin görüleceğine inanılır (Gıylmanov, 1996: 265).

2.25. Ayna Falı

Bu fala ıssız, تنها yerlerde, çoğunlukla da hamamın üst tarafında bakılmaktadır. Güneşin doğmaya yakın zamanlarında aynaya yansıyan güneşin ilk ışıklarıyla aynaya bakan falcı, tüm zihniyle odaklanıp fala baktıran kişi hakkında düşünür. Söz gelimi; fala giden kişi, oğlu hakkında ya da genç bir kız, sevgilisi hakkında bir şeyler öğrenmeyi talep ederse falcı, o kişiyi düşünerek önce duasını okur, sonra aynaya bakar ve orada bazı görüntüler görür. Aynada yol görünmesi bakılan kişinin dönmesine, iki taraftan toprağın düşmesi ölüme, su görünmesi kaygıya, gözyaşına, kuş görünmesi ise buluşmaya, habere işaret eder.

Bu falın diğer bir şeklinde, damadın kim olacağını bilmek isteyen kız tarafından masaya beyaz bir örtü serilir. Onun üstüne de yedi kat kül, külün üstüne tuz tabağı, onun üstüne de bir kâse su konulur. Su içine altın yüzük bırakılır ve iki tarafa da iki çıra yakılıp konulduktan sonra da kâsenin üstü ayna ile kapatılır. Gece saat 12 olduğunda aynaya bakılır. Sönük ateşin ışığında aynaya gelecekteki damat adayı görüneceğine inanılır. Ancak aynaya uzun uzun bakmak tavsiye edilmez. Aksi halde damat adayı kızın yanağına vurabilir.

Bu falın başka bir şeklinde ise evleneceği insanı önceden bilmek isteyen kişi, Dolunay'ın 15. gecesini gece ortasında açık alana çıkar ve aynayı Ay'a tutarak içinden sevdiği insanın ismini tekrarlar. Sonrasında birlikte olacağı insanın suretinin aynaya düşeceği söylenilir (Gıylmanov, 1996: 265-266).

2.26. Ateş Falı

Bu fala genellikle önemli bir işe başlarken ya da yola çıkarken bakılmaktadır. Fala bakılırken çıranın bir tarafına ekmek diğer tarafına kömür konulur ve çıra yakılır. Çıranın yanması biterken ekmek tarafına eğilirse yapılacak iş ya da çıkılacak yol güzel olur, kömür tarafına düşerse de işe başlamamak, yola çıkmamak daha hayırlıdır diye düşünülür (Gıylmanov, 1996: 266).

2.27. Tespih Falı

Bilindiği üzere tespihin boncukları üç bölüme ayrılmaktadır. Tespih çekilirken ilk boğumda Suphanallah, ikincisinde Elhamdülillah, üçüncüsünde de Allahu Ekber denilir. İşinin hayırlı olup olmadığını yormak isteyen kişi eline tespihi alır, gözünü kapatır ve bismillah diyerek bir tane bocuğu tutar. Eğer Suphanallah tutmuşsa işi iyi, Elhamdülillah tutarsa orta halli gidecek, Allahu Ekber çıkarsa da işe başlamamak daha hayırlı olacaktır (Gıylmanov, 1996: 266).

2.28. Tuzlu Ekmek Falı

Gelecekteki eşini öğrenmek isteyen kız bu falı şu şekilde uygulamaktadır: Yatmadan önce çırpılardan bir kuyu yapar. Sonrasında bir dilim ekmeği tuza banıp ses çıkartmadan yer ve yerine yatar. Bu şekilde rüyasında evleneceği insanına kuyudan su alıp verirken göreceği söylenilir (Gıylmanov, 1996: 267).

2.29. İğne Falı

Bu falda bir tabağa su konulur ve bu suya iki iğne atılıp yüzdürülür. Eğer o iki iğne birbirine yakınlaşırsa sevdiği insan ile kavuşacağına, tam tersi durumda da yolların ayrılacağına inanılır (Gıylmanov, 1996: 267).

2.30. Kürek Kemiği Falı

Bu falda fala bakan kişi, koyunun kürek kemiğini yanan ateş üstünde tutar. Bu sırada çıtırdaya çıtırdaya yanmaya başlayan kemiğe bakarak yorumlarda bulunur: Kemik üst tarafından yarılmaya başlarsa iş, niyet, muhabbet iyiye gidecektir. Tersinden yarılmaya başlarsa iş kötüye gidecek, diye düşünülür. Boydan yarılsa da yarıma şekline göre gelecek zorluklar da farklı şekilde yorumlanır. Kürek kemiği yardımıyla geleceğe bakanlar için ise “yavırınçı” yani, arka kürek kemiği denmektedir (Gıylmanov, 1996: 267).

2.31. Çıra Falı

Bu falda çırayı yakarlar ve onu yukarı doğru tutarlar. Çıra yandıkça yandığı taraf hangi yöne düşerse damat adayı ya da misafir o taraftan gelecek yahut da o tarafa yolu düşecek diye yorumlanır (Gıylmanov, 1996: 267).

2.32. Ay Işığı Falı

Bu falda, fala bakan kişi Ay’ın 15. gecesinde gökyüzü bulutlu değilse su kenarına gider ve kendi gölgesine bakar. Kafası görünmüyor ise ölüme yorumlanır (Gıylmanov, 1996: 267).

2.33. Gölge Falı

Genelde uzağa ya da savaşa gitmeden önce bakılan bu fal, tertemiz bir sobaya kağıt yakılıp, gölgesine bakılmak suretiyle açılmaktadır. Bükülen kağıt yakılır ve ışığı sobaya düşürülür. Kağıt yanarken yansımaya göre yorumlarda bulunulur. Yansıma neye benziyorsa falı açan kişinin hayatı da o çıkan görüntüye nispetle anlatılır. Söz gelimi; insan görünümü sağlığa; haç görünümü ölüme, kaygıya ve düşmanlar tarafından öldürülmeye; at yoldan sağlıklı şekilde dönmeye, ağır hizmette bulunmaya ya da zor yolculuğa yorumlanır. Köpek ya da kurt iyiliğe; boynuz ise keyifsizliğe, hıyanete yorumlanır (Gıylmanov, 1996: 266-267).

2.34. Guguk Kuşu Falı

Bu fal, guguk kuşunun kaç defa öttüğüne bakarak yorumlanmaktadır. Guguk kuşuna “Ne kadar yaşayacağım?, Kaç yıl sonra evleneceğim?, Ne kadar zaman sonra mutlu

Kazan-Tatar Türklerinde Fal Kültürü

olacağım?, Ne kadar yaşayacağım?, Ne zaman iyileşeceğim?” gibi sorular sorulur ve kuşun ötme sayısı, sorunun yanıtı anlamına gelir.

Bu fal genellikle haziran ayında çarşamba günü güneş çıktığında yapılmaktadır. Bazen fal için ormana gidildiği de olur. Ormana gidilip “Ne kadar yaşayacağım guguk?” gibi sorular sorulur ve kuştan yanıt beklenir (Gıylmanov, 1996: 268).

2.35. Kendir Falı

Artan kendirleri bahtlarını yormak için kullanan genç kızlar, bu fal için kendiri sağ bileğine bağlayıp dışarı çıkar. Karşlarına çıkan insanın yaşlı, genç, zengin, yoksul olmasına göre kendi hayatını yorarlar (Gıylmanov, 1996: 268).

2.36. Suya İp Salma

Bu falda bir tabağa su konulup birkaç kat ip büküp büküp suya atılır. Bu sırada falı açılan bir kızın ve bir erkeğin ismini söylenir ve falan filanla birlikte olacak mı? gibi sorular sorulur. Sudaki iplerin çözülüp birbirine yaklaşıp uzaklaşmasına göre de yorumlarda bulunulur (Gıylmanov, 1996: 268).

2.37. Dinlemeye Gitme

Tatar Türkçesinde “tınga baru”, “dinlemeye gitme” diye bir söz bulunmaktadır. İnsanlar genellikle ailesinde önemli bir olay beklediğinde bu falı uygularlar. Söz gelimi, oğullarını evlendirmek için bir kıza niyetlenmişlerse, “Kızı verecekler mi, vermeyecekler mi?” gibi sorulara cevap aramak için bir komşunun evine gidip (özellikle eşli çocuklu kişileri tercih ederler) sessizce duvara kulağını dayayıp ne konuştuklarını dinlerler. O konuşmalarda geçen kelimelere göre de yorum yaparlar. Evlerinin dinlendiğini fark eden ev sahipleri ise duvara kaşıkla tıklar. Kaşık, tabak sesleri kargaşaya yorulduğu için, kapıyı dinleyenler evden koşarak uzaklaşırlar.

Kızlar, bu falı farklı şekilde evlere gitmeden de yaparlar. Akşamın karanlığında boş arazilere giderler ve oradan gelecek sese kulak verirler. Su damlama sesi paraya, gidilecek evin zengin olacağına yorumlanır.

Tatar Türklerinde 6 Nisan “tın günü”dür. Bu gün eğlence mahiyetinde kapıları değiştirmek, odun çalmak gibi farklı uygulamalara da sahne olur. Kreşin Tatarlarında ise bu gün biraz daha farklı özelliktedir. Bugünde göğüslerine kaşık koyup giden Tatarlar, içlerinden birisinin dönmesini ya da gelmesini dilerler. Döndüklerinde o kaşığı atarlar. Kaşığın yukarı bakarak düşmesi beklenen kişinin dönmesine, aşağı bakarak düşmesi ise dönmemesine yorumlanır (Gıylmanov, 1996: 268-269).

2.38. Meşe Parmak Falı

Bu falda fala bakan kişi sekiye oturur, gözlerini kapatıp kollarını açar ve sonra iki parmak meşeyi yaklaştırmaya başlar. Bu sırada içinden 3 defa “Benim dilim değil, derya geçiren başkalarının dili, benim elim değil, Eyşe-Batmanların eli... Engeriçke engeriçke tüteyke!” der.

İki parmağı korka korka birbirine yaklaştırmaya çalışır. Birleşirse dileğin gerçekleşeceğine, birleşmezse de gerçekleşmeyeceğine yorumlanır (Gıylmanov, 1996: 269).

2.39. Yavrimçı¹² Falı

Bu fal koyunun kürek kemiği ile açılmaktadır. Bakıcı, koyunun kürek kemiğini büyük bir tepeye koyar. Kemiği elleriyle sıyırdıktan sonra bir avuç bezelyeyi kemiğin üzerine koyar. Taneler etrafa saçılır. Sonrasında yavrimçı, hangi tarafa kaç adet düşmüş diye bu taneleri saymaya başlar. Sonra da “İnne inne, güriy güriy, döpé döpé, döp döp!” denir ancak kemiklerin üstüne atılan tanelerin ne anlama geldikleri açıklanmamıştır (Gıylmanov, 1996: 269-270).

2.40. Çubuk Falı

Halk arasında “kalem falı” denen bu falda, aynı uzunlukta ve aynı boyutlarda olan dört çubuk ya da kalem alınır ve masa üstüne dörtgen şeklinde dizilir. Sonra da “Ev iyesi var mı?” ya da “Ev iyesi hangi tarafta?” diye sorarlar. Dörtgenin bir tarafı değişmeye başlayarak birazcık öne çıkar. Üçgen tarafı olan ev iyесinin hangi tarafta olduğunu gösterir. Bu fal bazen ev iyesi yerine damat, sevgili, misafir için de yapılmaktadır (Gıylmanov, 1996: 270).

2.41. Yaprak Falı

Genç kızlar arasında yaygın olan bu fal, güzün yapraklar kuruyup sarardığında yapılmaktadır. Bunun için bir tane kurumuş yaprak alınır ve yüksekliğe çıkıp yaprağı bırakılır. Yaprak oynaya oynaya hangi tarafa doğru giderse kızın güveyi o tarafta yaşıyor ya da o taraftan gelecek diye düşünülür (Gıylmanov, 1996: 270).

2.42. Kayrak Taşı Falı

Bu falda, taş suya atılır, taş su üstünde kaç defa sekerse o kadar çocuğun olacaktır diye inanılmaktadır. Bazı kaynaklarda bu oyun “şeytani koşturtmak” şeklinde de adlandırılmaktadır (Gıylmanov, 1996: 270).

3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada, Kazan-Tatar Türklerinin fal kültürü hakkında bilgi verilerek falın, Kazan-Tatar Türklerinin kültüründeki yeri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, çalışmada 42 çeşit fal incelenmiştir. İncelenen bu fallar; bakılma nedenleri, bakılma yöntemleri, işlevleri ve kullanılan unsurlar (malzeme, sembol vb.) yönünden aşağıdaki gibi değerlendirilebilir:

Kazan-Tatar Türklerinde fal, ekseriyetle meçhul olan geleceği öğrenmek için bakılmaktadır. İnsanların gelecekle ilgili öğrenmek istedikleri en önemli bilgi ise evlilik mevzusu olmuştur. Gelecekteki eşin kim olacağı, hangi özelliklere sahip olacağı (zengin, genç gibi), yakına mı uzağa mı gelin gidileceği, mutlu olunup olunmayacağı merak edilen sorular arasındadır. Evlilikle ilgili bakılan fallar ise; Dügme Falı, Yüzük Falı, Çöp Falı, Kan Falı, Çarık Falı, Koyun Falı, El Dokuması Falı, Havlu Falı, Yıldız Falı, Ayna Falı, Tuzlu Ekmek Falı, İğne Falı, Çıra Falı, Kendir Falı, Meşe Parmak Falı, Yaprak Falı’dır.

Gelecekle ilgili olarak bilinmek istenilen diğer konular ise sağlık, mutluluk, ömür, yolculuk ve iş olmuştur. Bu konularla ilgili olarak bakılan fallar ise; Kuran Falı, Kitap ile Fal Açma. Cabbar Sadık’ın Falname Kitabına Göre Fal Açma, Beştaş Falı, Dügme Falı, Yüzük Falı, Kaşık Falı, Çöp Falı, İğ/ağırşak Falı, Çit Sayma, Horoz Falı, Yumurta Falı, Kumalak Tanesi ile Fal Açma, Hançer Falı, Gökkuşağı Falı, Kaz Yumurtası ile Fal Açma, Urgan Falı, Ateş Falı, Tespih Falı, Kürek Kemiği Falı, Ay Işığı Falı, Gölge Falı, Guguk Kuşu Falı, Suya İp Salma, Dinlemeye Gitme, Yavrimçı Falı’dır.

¹² “Yavrimçı” sözcüğü, Tatar Têlênêñ Añlatmalı Süzlégé (1981) adlı sözlüğün 3. Cildinin 621. Sayfasında bulunamamıştır. Bu nedenle özel isim olduğu düşünülmektedir.

Kazan-Tatar Türklerinde Fal Kültürü

Falların bir kısmı da eğlence/oyun mahiyetini taşımaktadır. Bu fallar, kızların kendi aralarında eğlenmek ya da bayram gibi özel günleri keyifli kılmak istedikleri zaman bakılmaktadır. Söz gelimi; Yüzük Falı, Çöp Falı, Çarık Falı, Yumurta Falı ve Dinlemeye Gitme Falı.

Bunun beraber, yukarıda verilen geleceği öğrenme ile ilgili falların yanı sıra, kaybolan nesnelere bulunması için “Hırsız Nasıl Bulunur?” falı da yer almaktadır.

Fallarda çeşitli araçlar ve teknikler kullanılmakta olup bunlara göre fallar altı kategoride toplanabilir:

i) **Kitapla bakılan fallar:** Kuran falı, Kitap ile Fal Açma, Cabbar Sadık’ın Falname Kitabına Göre Fal Açma.

ii) **Nesne ile bakılan fallar:** Beştaş Falı, Düğme Falı, Yüzük Falı, Kaşık Falı, Çöp Falı, İğ/ağırşak Falı, Horoz Falı, Kumalak Tanesi ile Fal Açma, Hançer Falı, El Dokuması Falı, Havlu Falı, Urgan Falı, Ayna Falı, Tespih Falı, İğne Falı, Çıra Falı, Kendir Falı ve Çubuk Falı.

iii) **Yiyecek ile bakılan fallar:** Tuzlu Ekmek Falı ve Yumurta Falı.

iv) **Tabiat unsuru ile bakılan fallar:** Ateş Falı, Gölge Falı, Suya İp Salma, Meşe Parmak Falı, Yaprak Falı ve Kayrak Taşı Falı.

v) **Hayvan/hayvan uzvu ile bakılan fallar:** Horoz Falı, Koyun Falı, Kaz Yumurtası ile Fal Açma, Kürek Kemiği Falı, Guguk Kuşu Falı ve Yavrımcı Falı.

vi) **Gök cismiyle bakılan fallar:** Gökkuşuğu Falı, Yıldız Falı ve Ay Işığı Falı’dır.

Fallarda niyet edilen şeyin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğiyle ilgili olarak sorular sorma yaygın bir yöntemdir. Bu tür fallarda yorumlama genelde, sayıya ve renge göre olup bu noktada sayılar ve renkler önemli kültürel unsurlar olarak fallarda da yerini almıştır. Fallarda en sık görülen sayılar Türk kültürünün en yaygın sembolleri arasında olan üç, yedi, beş ve kırk sayılarıdır. Sayıların görüldüğü fallar; Kuran Falı, Beştaş Falı, Çit Sayma, Kumalak Tanesi ile Fal Açma, Tespih Falı, Guguk Kuşu Falı ve Meşe Parmak Falı’dır. Fallarda renk olarak ise ak ve kara renkleri görülmektedir. Düğme Falı, Koyun Falı, El Dokuması Falı’nda ak renk, iyiyi, güzeli, sağlığı, mutluluğu sembollerken; kara renk kötüyü, bahtsızlığı, hastalığı, uzaklığı sembolize etmektedir.

Hançer Falı, İğne Falı, Ateş Falı, Kan Falı, Yıldız Falı gibi fallar, daha çok Türklerin kadim inanışlarının izlerini taşıırken kitap kullanılan veya dua okunarak yapılan fallar ise İslami geleneğin izlerini taşımaktadır. Nitekim Kuran Falı, Kitap ile Fal Açma, Cabbar Sadık’ın Falname Kitabına Göre Fal Açma, Tespih Falı, Ayna Falı gibi fallar buna örnek gösterilebilir. Fallarda dua kadar fal tekerlemeleri de bulunmaktadır. Yüzük Falı, Kaşık Falı, Kan Falı ve Guguk Kuşu Falı tekerlemelerin kullanıldığı fallara örnek gösterilebilir. Bunun yanında falların bir kısmı da farklı şekillerde yorumlanabilmektedir. Kitap ile Fal Açma, Cabbar Sadık’ın Falname Kitabına Göre Fal Açma, Kaz Yumurtası ile Fal Açma, Havlu Falı, Yıldız Falı, Ayna Falı, Dinlemeye Gitme ise bu fallar arasındadır.

Sonuç olarak Kazan-Tatar Türklerinde fal, belirgin kültürel bir ögedir. Kitap, gök cisimleri ve türlü nesnelere faydalanmak suretiyle bakılan bu falların bir kısmı eski Türk inanışlarının izlerini taşıırken, bir kısmı İslami kültürün izlerini taşımaktadır. Bu fallara temelde; gelecekte haberdar olmak ya da evlilik gibi yaşamın önemli dönüm noktaları hakkında bilgi edinmek amacıyla bakılsa da aynı zamanda, Kazan-Tatar Türklerinin özellikle kış gecelerinde ve Nardugan gibi geleneksel bayramlarında biraz da eğlenmek amaçlı oyun mahiyetinde olduğu da görülmektedir.

KAYNAKÇA

Aydın, M. (1995). Fal. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, XII, 134- 138, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları.

- Aydın, F. (2019). “Uygur Halk Anlatılarında Sayı Simgeçiliği”, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 44: 209-227.
- Boyras, Ş. (2000). Üç Manzume ve Halkbilimi Açısından Değer. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 9: 151-174, Sivas.
- Boyras, Ş. (2006). *Fal Kitabı Melhemeler ve Türk Halk Kültürü*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Çetin, Z. Ç. (2009). *Tatar Türklerinin Gelenekleri ve Göreneklere*. Ankara: Karadeniz Dergisi Yayınları.
- Durbilmez, B. (1998). *Taşpınarlı Halk Şairleri*. Kayseri: Geçit Yayınları.
- Durbilmez, B. (2013). “Cams / Shamans, the Folk Healers Living in Anatolia: Ocak Folk Healers”, *Karadeniz Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 19: 1-11.
- Durbilmez, B. (2016). “Ozan Kavramından Hareketle Dede Korkut Üzerine Bir Değerlendirme”, *III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi: Dede Korkut ve Türk Dünyası (19-23 Ekim 2015, Çeşme- İzmir) Bildiriler Kitabı*, 1. Cilt, Hzl. Metin Ekici vd., 483-505, İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü Yayınları.
- Durbilmez, B. (2017). *Türk Dünyası Kültürü -I*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Durbilmez, B. (2019). *Türk Kültür Coğrafyası, Halk Bilimi ve Edebiyat Araştırmaları*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Ertürk, T.B. (2022). *Ca'fer Es-Sâdık ve Ona İfade Edilen Yıldızname İsimli Eser*. (Yayımlanmamış YL Tezi), Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İbrahimov, G. (1981). *Tatar Têlênêñ Añlatmalı Süzlêgê*. Kazan: SSSR Fenner Akademiyesê, Kazan Filialı.
- Gıylmanov, G. (1996). *Tatar Miqları I, Bêrençê Kitap*. Kazan: Tatarstan Kitap Neşriyatı.
- Gültekin, M. (2014). “Türk Kültüründe Fal ve “Falcılık Bağlamında Manisa/Selendi Yöresi Irkçıları ve Irk Ocakları”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, XLIX: 119-137.
- Gümüş, Ş. (2021). Türk Kültüründe Sihir/Büyü ve Fal: Türk Destanlarından Örneklerle. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 50: 1-20.
- Gündüz, Ş. (1998). *Din ve İnanç Sözlüğü*. Konya: Vadi Yayınları.
- Halıcı, G. (2018). Popüler Kültürün Ekonomik Bir Olgusu: Fal. *Karadeniz Araştırmaları*, XV, 58: 146-159.
- İnan, A. (2013). *Tarihte ve Bugün Şamanizm*. Ankara: TTK Yayınları.
- Kadiroğulları, U. (2016). *Falnâme-İ Ca'fer Sâdık (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*. (Yayımlanmamış YL Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, C. (2008). “İrk Bitig’de Falcılık”, *Kültür Tarihimize Gizli Diller ve Şifreler*, Ed. Emine Gürsoy Naskali-Erdal Şahin. İstanbul: Picus Yayınları.
- Roux, J. P. (1994). *Türklerin Moğolların Eski Dini*. (Çev. Aykut Kazancıgil), İstanbul: İşaret Yayınları.
- Scognomillo, G. ve Arslan A. (1999). *Doğu ve Batı Kaynaklarına Göre Fal*. İstanbul: Karizma Yayınları.
- Sümbüllü, Z. (2010). Fal ve Falcılık Kavramı Ekseninde Türk Kültür Tarihinde Fal ve Kehanet. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, XVII, 43: 55-72.
- Tavkul, U. (2007). Kıpçak Kökenli Türk Boylarında ‘Küreğ Kemiği’ ve ‘Kumalak Taşı’ Falı. *Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 2003, II, 181-190.
- Tekin, F. (2020). “Kazan Tatarlarının Halk Kültüründe Mitolojik Sayılar”, *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 21: 132-145.